

บทที่ 2

แนวคิดและวิวัฒนาการของการควบคุมการทำสัญญาทางธุรกิจ

การทำสัญญาทางธุรกิจในสมัยก่อนนั้นไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่จะคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับความคุ้มครองทางด้านสัญญาโดยตรง การตกลงทำสัญญาไคร่หว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้บริโภคยังเป็นเรื่องที่อยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ต่อมาเมื่อการเรียนของผู้บริโภคจำนวนมากที่ไม่ได้รับความคุ้มครองจากสัญญาที่ทำกับผู้ประกอบการธุรกิจ จึงมีแนวคิดที่จะต้องควบคุมสัญญาทางธุรกิจเพื่อไม่ให้ผู้บริโภคต้องเสียเปรียบ

1. แนวคิดและวิวัฒนาการของการควบคุมการทำสัญญาทางธุรกิจ

ในอดีตประเทศไทยยังไม่มีกรบัญญัติกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นมาบังคับใช้เป็นการเฉพาะ การคำนึงถึงสิทธิของผู้บริโภคในประเทศไทยเป็นครั้งแรกเริ่มมีขึ้นเป็นครั้งแรกโดยการใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อป้องกันความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคทางนมโดยการออกแบกฎหมายฉบับหนึ่งคือพระราชบัญญัติหางน้ำนม พ.ศ.2470 ในสมัยรัชกาลที่ 7 และในเวลาต่อมาเมื่อสภาพสังคมได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเมืองมากขึ้นรัฐจึงมีการควบคุมกำกับกิจกรรมต่าง ๆ ของเอกชนให้เกิดความปลอดภัยและเป็นธรรมต่อส่วนรวมโดยการตรากฎหมายเฉพาะขึ้นซึ่งกฎหมายเหล่านี้ล้วนมีลักษณะเป็นกฎหมายมหาชนที่มีความมุ่งหมายเพื่อดำรงไว้ซึ่งความปลอดภัยของสาธารณชนและป้องกันความเสียหายอันเนื่องมาจากการบริโภคของประชาชนทั่วไปด้วย เช่น พระราชบัญญัติควบคุมการขายยา พ.ศ.2479 พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ.2484 ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2499 พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.2484 พระราชบัญญัติควบคุมอาหาร พ.ศ.2507 พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ.2517 เป็นต้น จนกระทั่งในปี พ.ศ.2522 ในสมัยรัฐบาลที่ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ (สุขุม สุภนิตย์, 2540, หน้า 24) เป็นนายกรัฐมนตรีได้มีการเสนอกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบผ่านเป็นกฎหมายบังคับใช้ชื่อว่า “พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522” และมีการบังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ดีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคดังกล่าวเมื่อได้ออกมาใช้บังคับในครั้งแรกยังไม่มืบทบัญญัติ

เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญาแต่อย่างใด การตกลงทำสัญญาไคระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้บริโภคยังเป็นเรื่องที่อยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เช่นเดียวกับการตกลงทำสัญญาระหว่างบุคคลโดยทั่วไปต่อมาใน พ.ศ.2541 สมัย นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการเสนอร่างกฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคฉบับเดิมที่ได้มีการประกาศใช้บังคับในปี พ.ศ.2522 ต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณาผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาซึ่งได้รับความเห็นชอบประกาศบังคับใช้เป็นกฎหมายชื่อว่า “พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ฉบับที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2541” ในพระราชบัญญัตินี้ได้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญาไว้โดยให้มีการตั้งคณะกรรมการเพิ่มขึ้นอีกชุดหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการว่าด้วยสัญญา” ขึ้นมีอำนาจในการประกาศให้การประกอบธุรกิจขายสินค้าหรือให้บริการใดแก่ผู้บริโภคเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาได้ ซึ่งจะมีผลให้ผู้ประกอบธุรกิจต้องถูกควบคุมลักษณะของข้อสัญญาต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้กับผู้บริโภคในธุรกิจที่ได้มีการควบคุมนั้นๆ และมีการบังคับตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญาในปัจจุบันจึงมีกรอบของกฎหมายที่สำคัญสองฉบับบังคับใช้อยู่ คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ฉบับที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2541

2. แนวความคิดและวิวัฒนาการของการควบคุมการทำสัญญาทางธุรกิจในประเทศ

แนวความคิดในการควบคุมการทำสัญญาทางธุรกิจในประเทศนั้นมีอยู่มากมายหลายประเทศและในแต่ละประเทศนั้นจะมีแนวความคิดและการใช้ระบบกฎหมายแตกต่างกันออกไป ซึ่งระบบกฎหมายที่สำคัญและจะขอกล่าวถึงคือระบบกฎหมายทั่วไป (Common Law) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law)

2.1 แนวความคิดและวิวัฒนาการของการควบคุมการทำสัญญาทางธุรกิจของระบบกฎหมายทั่วไป

ในระบบกฎหมายของประเทศต่างได้มีแนวความคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคมากขึ้น จึงได้มีการนำทฤษฎีกฎหมายมาปรับใช้กับคดีที่เกิดขึ้น ทำให้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคมีการพัฒนาโดยศาลได้ตีความทฤษฎีกฎหมายเพื่อให้สามารถคุ้มครองผู้บริโภคได้มากขึ้น อย่างไรก็ตามการพัฒนากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่เกิดขึ้นนั้นมิได้มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพราะการพัฒนากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในด้านต่างๆเกิดขึ้นอย่างมากขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นคดีความแต่ละเรื่อง ซึ่งจะมีข้อเท็จจริงและประเด็นข้อกฎหมายแตกต่างกันไป ซึ่งแนวความคิดในการตรา

กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในระบบกฎหมายทั่วไป มีที่มาจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม กล่าวคือ เมื่อหลักกฎหมายซึ่งเป็นที่ยึดถือในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมถือว่ารัฐบาลจะไม่เข้าไปแทรกแซงการดำเนินธุรกิจของเอกชน คงปล่อยให้ระบบตลาดเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดการแข่งขัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดประโยชน์แก่ผู้บริโภค แต่ในความเป็นจริงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้นักนิติศาสตร์เห็นว่ารัฐมีความจำเป็นต้องเข้าไปแทรกแซงระบบตลาด เพื่อจัดให้มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม ทั้งนี้เพราะในระบบตลาดได้เกิดเหตุการณ์หลายอย่างซึ่งเป็นผลกระทบต่อผู้บริโภคมากมาย ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ผู้ผลิตรายใหญ่มักจะกระทำการทำลายการแข่งขันของผู้ผลิตรายเล็กๆ โดยอาศัยอำนาจทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่าคนอื่นเพื่อให้ตนสามารถครองตลาดและแสวงหากำไรได้มากขึ้น อันเป็นหนทางให้นำไปสู่การผูกขาดโดยผู้ผลิตรายเดียว (Monopoly) หรือผูกขาดโดยผู้ผลิตน้อยราย (Oligopoly) เกิดการจำกัดการแข่งขันทางการค้า (Restraint of Trade) การรวมตัวกันกำหนดราคา (Price Fixing) การรวมตัวกันในทางเศรษฐกิจ (Cartel) ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้หากเกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมแล้ว ผู้ประกอบธุรกิจที่ครองตลาดจะมีอำนาจกำหนดนโยบายการผลิตได้ตามใจชอบ และจะเป็นผลกระทบโดยตรงต่อผู้บริโภค กล่าวคือผู้บริโภคจะไม่มีอำนาจอริปไตยที่จะเรียกร้องผ่านตลาดให้มีการผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค เพราะผู้ผลิตไม่มีคู่แข่งทางการค้าที่จะปรับปรุงคุณภาพสินค้าให้ดีขึ้น ผู้บริโภคก็จะได้รับสินค้าที่มีคุณภาพด้อยลง นอกจากนี้ผู้ประกอบธุรกิจสามารถแสวงหากำไรให้มากที่สุดได้โดยง่ายโดยผลิตสินค้าออกสู่ตลาดให้น้อยลงจนไม่เพียงพอต่อการบริโภคของผู้บริโภคทำให้สินค้ามีราคาสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากสินค้านั้นเป็นสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพ ผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบโดยต้องบริโภคสินค้านั้นด้วยราคาที่สูงเกินกว่าที่ควรจะเป็น ปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้รัฐมีหน้าที่ต้องเข้าไปควบคุมและจัดการให้มีการแข่งขันกันในตลาดอย่างสมบูรณ์ ซึ่งสหรัฐอเมริกาได้ออกกฎหมายมาเพื่อป้องกันมิให้เกิดการผูกขาดและจำกัดการแข่งขันในทางการค้า และศาลสูงของสหรัฐอเมริกาก็ได้พัฒนาหลักเกณฑ์ของกฎหมายนี้ออกไปในรายละเอียดปลีกย่อย จนกลายเป็นสาขาหนึ่งของการศึกษากฎหมายที่เรียกว่า กฎหมายป้องกันการผูกขาด (Antitrust Law) ซึ่งจะมีกลไกหรือมาตรการทางกฎหมายเป็นพิเศษ แต่อาจกล่าวได้ว่าวัตถุประสงค์สุดท้ายของกฎหมายป้องกันการผูกขาดนี้ ก็เพื่อประโยชน์ของผู้บริโภคเช่นเดียวกัน นอกจากปรากฏการณ์ในระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีปรากฏการณ์อีกหลายอย่างที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อผู้บริโภคด้วย เช่นการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้บริโภค การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยเหลือในการผลิตซึ่งเป็นการลดต้นทุนการผลิตให้แก่ผู้ประกอบธุรกิจ และทำให้การผลิตสินค้ามีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้นักนิติศาสตร์เห็นว่าหากรัฐไม่เข้ามาดูแลช่วยเหลือผู้บริโภคแล้ว ผู้บริโภคอาจได้รับความเสียหายจากการบริโภคสินค้า

และบริการ เพราะเหตุว่าผู้บริโภคเป็นผู้ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารแต่เพียงฝ่ายเดียว หากข้อมูลข่าวสารนั้นจะมีลักษณะที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภคหรือเป็นความเท็จ ผู้บริโภคย่อมไม่อาจตรวจสอบถึงความถูกต้องของข้อมูลดังกล่าวได้ นอกจากนี้ในกรณีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหายจากการบริโภคสินค้าและบริการ ผู้บริโภคย่อมควรที่จะได้รับการชดเชยความเสียหายอย่างรวดเร็วและเป็นธรรม

2.2 แนวความคิดและวิวัฒนาการของการควบคุมการทำสัญญาทางธุรกิจของระบบ

ประมวลกฎหมาย

ระบบประมวลกฎหมาย มีประวัติความเป็นมาจากกฎหมายโรมันซึ่งเป็นระบบกฎหมายใหญ่ที่มีประวัติกฎมีหลังยาวนานเกินสองพันกว่าปี และเจริญรุ่งเรืองก่อนสมัยคริสตศักราชที่ 5-6 ซึ่งแต่เดิมกฎหมายโรมันส่วนใหญ่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติและจารีตของชาวเยอรมัน แต่เนื่องจากอาณาจักรโรมันประกอบด้วยชนชั้น 2 ฝ่าย คือชนชั้นฝ่ายปกครอง (Patrician) กับชนชั้นถูกปกครองหรือทาส (Plebeian) การบัญญัติกฎหมายหรือการตัดสินคดีล้วนอยู่ในมือชนชั้นปกครองทั้งสิ้น ทำให้ชนชั้นทาสไม่มีโอกาสรู้ว่ากฎหมายที่ใช้อยู่มีว่าอย่างไร จึงเกิดการเรียกร้องให้นำเอากฎหมายเหล่านั้นเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้น จนราวก่อน 450 ปี ก่อนคริสต์ศักราช ได้มีการนำเอาจารีตประเพณีที่เป็นกฎหมายโรมันในขณะนั้นมาบันทึกหรือจารึกลงบนแผ่นทองแดงรวม 12 แผ่น แล้ววางไว้กลางตลาดในที่สาธารณะกลางเมืองเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รู้ เรียกกฎหมายที่บันทึกลงบนแผ่นทองแดงนี้ว่า กฎหมายสิบสองโต๊ะ (Law of Twelve Tables) ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่มีการบันทึกกฎหมายขึ้น ผลจากการรวบรวมกฎหมายดังกล่าวได้มีการวิวัฒนาการมาโดยลำดับจนเป็นระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีการรวบรวมและจัดหมวดหมู่ของกฎหมายเป็นเรื่องราวจนเกิดประมวลกฎหมายแพร์หลายอยู่ทั่วไปในกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป ละตินอเมริกาและเอเชีย ประเทศที่มีบทบาทสำคัญในระบบประมวลกฎหมายคือ ประเทศเยอรมันและฝรั่งเศส อย่างไรก็ตามก็ดีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และแนวความคิดในการร่างกฎหมายของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน กฎหมายลายลักษณ์อักษรของแต่ละประเทศจึงมีความแตกต่างกันไปด้วย และโดยที่ระบบประมวลกฎหมาย ยึดถือกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นหลัก โดยถือว่ากฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีอยู่สามารถนำไปปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้ทุกกรณีที่อยู่ในขอบเขตของกฎหมายนั้นๆ ส่วนคำพิพากษาของศาลในระบบประมวลกฎหมาย ถือเป็นเพียงคำอธิบายในการใช้ตัวบทกฎหมายมาปรับแก้คดี และขยายหลักของกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีอยู่ออกไป ดังนั้นการกำหนดหรือวางหลักกฎหมายในเรื่องใดๆจะต้องทำเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรจึงจะมีผลบังคับใช้ได้ ด้วยสาเหตุดังกล่าวทำให้กฎหมายลายลักษณ์อักษรมีความยืดหยุ่นและปรับตัวได้น้อยกว่ากฎหมายในระบบกฎหมายทั่วไป ความเปลี่ยนแปลงของกฎหมายในระบบประมวลกฎหมาย จึงลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไปและความ

เปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของกฎหมายซ้ำกว่ากฎหมายในระบบกฎหมายทั่วไป นอกจากนี้การใช้และการตีความกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย ก็แตกต่างกันออกไปด้วยและแตกต่างกันไปจากระบบกฎหมายทั่วไป ดังนั้นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศในระบบประมวลกฎหมาย จึงวิวัฒนาการที่แตกต่างไปจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายทั่วไป

3. แนวความคิดและวิวัฒนาการของการควบคุมการทำสัญญาทางธุรกิจในประเทศไทย

การทำสัญญาในสมัยก่อนนั้นเป็นการกระทำโดยมีวัตถุประสงค์ในอันที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เป็นประมุขกับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ผู้เป็นนายกับทาส บิดามารดากับบุตร สามีกับภรรยา เป็นต้น สัญญาฉบับแรกซึ่งได้มีขึ้น จึงได้แก่สัญญารับเข้าสมัครพรรคพวกของหมู่คนหรือของครอบครัว รับเป็นบุตรบุญธรรม สัญญาหมั้นสัญญาแต่งงาน (ร.แดงกานต์, 2526, หน้า 177) ซึ่งในขั้นแรกนี้จะเป็นรูปของการอยู่ใต้บังคับบัญชาหรือทาส

1) ในสมัยสุโขทัย (ร.แดงกานต์, 2526, หน้า 160) ประวัติศาสตร์ของประเทศไทยย้อนหลังไปนับแต่สมัยอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นกษัตริย์ปกครองประเทศประมาณปี พ.ศ.1835 ไม่ปรากฏหลักฐานว่ารายละเอียดรูปแบบการทำสัญญาในสมัยนั้นว่าจะมีลักษณะอย่างไรจะมีการตกลงทำเป็นลายลักษณ์อักษร หรือมีพฤติการณ์แสดงถึงการตกลงทำสัญญาหรือไม่ประการใด แต่มีหลักฐานเป็นศิลาจารึกซึ่งกษัตริย์ผู้ปกครองได้จารึกไว้ในหลักศิลาเพื่อประกาศให้ประชาชนได้รับทราบเรื่องราวต่างๆ มีทั้งส่วนที่ประกาศให้ได้รับทราบเป็นประวัติศาสตร์และส่วนที่ถือบังคับได้เป็นกฎหมายใช้บังคับและรับรองสิทธิแก่ประชาชนในเรื่องต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับการทำสัญญาได้แก่การรับรองสิทธิของประชาชนในการค้าหรือซื้อขายสินค้ากันโดยเสรีและเสมอภาคกันดังข้อความในหลักศิลาจารึกว่า “เพื่อนจูงวัวไปค้าจูงม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงินทองค้า” ส่วนการทำสัญญาประเภทอื่นนอกจากการซื้อขาย เช่น การกู้ยืม การค้าประกัน การจ้างแรงงาน จ้างทำของ หรือเช่าหุ้นกันทำการค้าหากำไร สัญญาประเภทต่างๆ เหล่านี้ไม่ปรากฏว่ามีการแสดงไว้ในศิลาจารึกหลักที่ 1 อย่างไรก็ตาม แต่หากจะพิจารณาจากกฎหมายของพระเจ้ามังรายหรือมังรายศาสตร์ซึ่งเป็นกฎหมายยุคเดียวกันกับกฎหมายพ่อขุนรามคำแหงเมืองสุโขทัยและเมืองเชียงใหม่ก็อยู่ไม่ห่างไกลกันนัก นอกจากนี้ตามพงศาวดารยังกล่าวไว้ว่าพ่อขุนรามคำแหงกับพ่อขุนมังรายทรงเป็นพระสหายกัน ถ้าหากจะพิจารณาในมังรายศาสตร์จะพบว่ากฎหมายของพ่อขุนมังรายได้อาศัยมูลคดีวิวาทในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มาเป็นหลักเกณฑ์ในการบัญญัติกฎหมายมีการกล่าวถึงการเช่าหุ้นกันทำการค้าหากำไร การกู้ยืม การจ้างงาน จ้างทำงานของ ฯลฯ เมืองสุโขทัยในยุคเดียวกันก็น่าจะมีสัญญาประเภทต่างๆ ดังกล่าว

มาแล้วด้วย (กัศร กำประเสริฐ และสุเมธ จานประดับ, 2544, หน้า 11) และการให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในเรื่องใดๆ ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายหรือเรื่องอื่นใดที่ไม่ได้รับความเดือนร้อนก็ให้สามารถร้องทุกข์กล่าวโทษจนรามคำแหงได้ โดยวิธีการสั้นกระดิ่งที่ได้มีการนำไปแขวนไว้ที่หน้าประตูพระราชวังเพื่อให้พระองค์ได้พิจารณาตัดสินเรื่องต่าง ๆ ที่ประชาชนได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อน ดังข้อความในศิลาจารึกว่า “ปากประตุมิกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หั้น ไพรฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยมีความเจ็บท้องข้องใจ มันจกกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบไรรไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พอขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียกเมื่อถามสวนความแก่มั่นด้วยชื่อไพรในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม” (กัศร กำประเสริฐ และสุเมธ จานประดับ, 2544, หน้า 13)

2) ในยุคสมัยพอขุนรามคำแหงมหาราชยังมีอีกอาณาจักรหนึ่งที่ติดต่อกันกับอาณาจักรสุโขทัย คืออาณาจักรล้านนา ซึ่งมีพระเจ้ามังรายเป็นกษัตริย์ผู้สร้างเมืองเชียงใหม่เป็นผู้ปกครอง พ.ศ.1835 ได้มีบทบัญญัติกฎหมาย (มังรายศาสตร์) รวบรวมจากคดีความที่ตัดสินหรือคำพิพากษาของพระเจ้ามังรายไว้แล้วนำมาบัญญัติเป็นกฎหมายอีกชั้นหนึ่งได้แก่กฎหมายเกี่ยวกับเรื่อง การปูนบำเหน็จแก่ทหาร ข้า ไพร วิธีพิจารณาความกฎหมายอาญา และกฎหมายแพ่ง เป็นต้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำสัญญา อาจพิจารณาได้จากส่วนกฎหมายแพ่งในลักษณะหนี้ซึ่งเกิดจากการกู้ยืม การค้าประกัน การซื้อขาย ละเมิด และฝากทรัพย์ โดยจะให้ความคุ้มครองในหลายเรื่องที่สำคัญได้แก่ กรณีที่ค่างดอกเบี้ยยเป็นจำนวนมากหากมีการชำระไปบางส่วนแล้วแต่ยังมีค่างอยู่ห้ามให้เจ้าหนี้คิดดอกเบี้ยที่ค่างอยู่เกินกว่าจำนวนต้นเงิน กรณีผิดไปกู้หนี้ไม่บอกให้เมียรู้ ไปตายตายไปกู้ไม่บอกให้ลูกหลานรู้ ถ้าผู้กู้ตายไป ผัว เมีย หรือลูกหลาน แล้วแต่กรณีไม่จำเป็นต้องใช้หนี้ เพราะเจ้าหนี้ไม่บอกกล่าวให้ผู้จะต้องชำระหนี้แทนทราบ แต่ทั้งนี้ ผัว เมีย หรือลูกหลานจะชำระหนี้แทนก็ได้ การคิดดอกเบี้ยที่ค่างชำระจะคิดเงินต้นเงินไม่ได้ และจะคิดดอกเบี้ยไปทบกับต้นเงินไม่ได้เว้นแต่เจ้าหนี้จะได้แจ้งแก่ลูกหนี้ทราบก่อน กรณีกู้ยืมโดยมีผู้ค้ำประกันหากลูกหนี้หลบหนีไปไม่ชำระหนี้ให้ผู้ค้ำประกันใช้เงินก่อนถ้าได้ตัวลูกหนี้มาให้ลูกหนี้ใช้เงินคืนแก่ผู้ค้ำประกันแล้วจึงให้ลูกหนี้ชำระดอกเบี้ยที่ค่างแก่เจ้าหนี้ ถ้าลูกหนี้ไม่มีเงินชำระหนี้ให้เอาตัวลูกหนี้ออกขายเอาเงินใช้ผู้ค้ำประกัน ซึ่งได้ชำระต้นเงินให้แก่เจ้าหนี้ไปก่อนแล้วเงินที่เหลือจึงชำระเป็นค่างดอกเบี้ยแก่เจ้าหนี้ กรณีเจ้าหนี้บังคับการชำระหนี้ด้วยกำลังลูกหนี้มีสิทธิใช้แต่ต้นเงินเท่านั้น ไม่ต้องชำระดอกเบี้ยที่ค่างอยู่เพราะเจ้าหนี้ทำร้ายลูกหนี้ หากเจ้าหนี้จะบังคับเอาด้วยกำลังกายต้องแจ้งแก่เจ้าขุนก่อน กรณีลูกหนี้เป็นคนขัดสน แม้จะมีข้อตกลงกันในเรื่องหนี้ประการใดก็ตาม ให้เจ้าหนี้อ่อนปรนลูกหนี้โดยให้เจ้าหนี้ลดต้นเงินเหลือเพียงครึ่งหนึ่ง หากลูกหนี้ไม่ค่างชำระดอกเบี้ย กรณีการซื้อขายสินค้าหรือฝากทรัพย์ไว้ผู้ซื้อขายหรือผู้รับฝากทรัพย์เอาไปกินเสีย ห้ามมิให้คิดดอกเบี้ย เว้นแต่จะมีการตกลงไว้ก่อน

3) สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงช่วงการปฏิรูปกฎหมายและระบบศาล (ร.แดงกานต์, 2526, หน้า 177) ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตลอดมาจนถึงรัชการที่ 5 แห่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ประชาชนคนไทยทุกคนมีหน้าที่ต้องเข้ารับราชการประมาณ 3 ถึง 6 เดือนในแต่ละปี เพื่อทำงานช่วยเหลือราชการ งานดังกล่าวถือว่าเป็นงานเกณฑ์ซึ่งเป็นหน้าที่ของประชาชนเหมือนกับหน้าที่เสียภาษีของประชาชนในสมัยปัจจุบัน ดังนั้นผู้ถูกเกณฑ์จึงมีเวลาว่างไม่มากนัก โดยผู้ถูกเกณฑ์จะต้องเข้าสังกัดอยู่ในหมู่คณะหรือหน่วยราชการมาตั้งแต่เกิดและอยู่ภายใต้อำนาจของหัวหน้าหมู่คณะนั้น ประชาชนจะไปทำงานห่างไกลแม้แต่ชั่วระยะเวลาสั้นก็ต่อจต้องรับอนุญาตจากหัวหน้าหมู่คณะ ประชาชนทุกคนจึงต้องอยู่กับถิ่นที่เกิดจนตลอดชีวิต ทำให้การพัฒนาสัญญาไม่เกิดขึ้น นอกจากนี้ในช่วงดังกล่าว ความเข้าใจในเรื่องสัญญาอ่อนผิดแผกไปจากความเข้าใจที่มีอยู่ในสมัยปัจจุบันนี้ กล่าวคือ สัญญาทั้งสิ้นเกิดขึ้นจากสิ่งอื่นมิใช่ความตกลงของเจตนา และความผูกพันตามสัญญา เปลี่ยนไปตามประเภทของสัญญาซึ่งแยกได้ 2 ประเภท คือ สัญญาคู่ และสัญญาทาส ซึ่งมักจะมีการค้าประกันรวมอยู่ด้วยประเภทหนึ่ง และทรัพย์สินสัญญา เช่น สัญญาอืม ชื่อ ขาย เช่า ฝาก ฯลฯ อีกประเภทหนึ่ง สัญญาคู่และสัญญาทาสรวมทั้งสัญญาค้าประกันเกิดจากการที่ลูกหนี้ตกอยู่ใต้อำนาจบังคับบัญชาของเจ้าหนี้ เป็นสัญญาประเภทเดียวที่สร้างความสัมพันธ์ในตัวบุคคล จึงถือว่าเป็นสัญญาที่แท้จริง ข้อผูกพันที่เกิดจากสัญญาคู่นี้เรียกว่าหนี้ซึ่งเป็นสถานะที่ใกล้ชิดกับสถานะของทาส และโดยปกติมักจะนำมาซึ่งฐานะทาสเสมอ ตรงกันข้ามทรัพย์สินสัญญาก่อตั้งขึ้นจากการที่ฝ่ายหนึ่งยึดถือทรัพย์สินสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นของอีกฝ่ายหนึ่ง ความผูกพันซึ่งเกิดจากสัญญาประเภทนี้ จึงมีลักษณะติดอยู่กับทรัพย์สินและใช้ชั่วระยะเวลาสั้น การไม่ปฏิบัติตามสัญญาของฝ่ายหนึ่งไม่ให้สิทธิแก่อีกฝ่ายหนึ่งเหนือทรัพย์สินสมบัติหรือเนื้อตัวของฝ่ายผิดสัญญา แต่ให้สิทธิเพียงเรียกคืนทรัพย์สินที่ตนส่งมอบมาเมื่อฝ่ายนั้นไม่ส่งคืนก็ตกอยู่ในฐานะเป็นผู้ละเมิดทันที สัญญาทั้งสองประเภทนี้จึงมีความแตกต่างกัน ในประเทศไทยก่อนมีการปฏิรูปกฎหมายในรัชกาลที่ 5 เรามีกฎหมายเอกชนที่มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งได้นำมาชำระสะสางเป็นกฎหมายตราสามดวงในรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการตรวจชำระสะสางกฎหมายหลายฉบับขึ้น ในปี พ.ศ.2451 ได้มีการร่างประมวลกฎหมายอาญาเสร็จก่อน เรียกว่ากฎหมายอาญา ร.ศ.127 ต่อมาในรัชกาลที่ 6 ได้มีการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เสร็จสิ้นและประกาศใช้ในปี พ.ศ.2468 โดยมีอยู่ด้วยกัน 2 บรรพ คือ บรรพ 1 (บทเบ็ดเสร็จทั่วไป) และบรรพ 2 (หนี้) ต่อมาร่างบรรพ 3 (เอกเทศสัญญา) เสร็จในปี พ.ศ.2472 บรรพ 4 (ทรัพย์สิน) เสร็จในปี พ.ศ.2475 และหลังจากที่จัดทำบรรพ 5 (ครอบครัว) และบรรพ 6 (มรดก) เสร็จสิ้นแล้วก็มีการประกาศใช้ทั้ง 6 บรรพ ในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2478 ใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบันทำให้การทำสัญญามีรูปแบบและวิธีการเปลี่ยนแปลงไปตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายดังกล่าว และได้มีการ

ปรับปรุงแก้ไขบ้างในบางเรื่อง เพื่อให้ทันสมัย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยมีการนำเอาหลักกฎหมายของประเทศต่างๆ ที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายหรือระบบซีวิลลอว์ ซึ่งมีอิทธิพลจากกฎหมายโรมันมาใช้ เช่น นำเอาหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของฝรั่งเศส เยอรมัน สวิสเซอร์แลนด์ ญี่ปุ่น จีน และประเทศอื่นๆ อีกหลายประเทศมาผสมผสานเข้ากับหลักกฎหมายไทยดั้งเดิม โดยมีการปรับปรุงให้ทันสมัยตามกฎหมายของนานาอารยประเทศ นอกจากนี้แม้เราจะไม่ได้นำเข้าระบบกฎหมายของอังกฤษมาใช้เป็นหลักในการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยเราก็ตามแต่ก็มีกฎหมายของอังกฤษบางลักษณะที่เป็นที่นิยมใช้อย่างแพร่หลายในประเทศต่างๆ ทั่วโลก เช่น กฎหมายลักษณะซื้อขาย กฎหมายตัวเงิน กฎหมายลักษณะหุ้นส่วน บริษัท ฯลฯ ก็ได้นำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยเราด้วย (ฉันทพงศ์ โปษะบุตร, 2544, หน้า 7-9)

4) ในสมัยปัจจุบันลักษณะของสัญญาได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะในสัญญาทางธุรกิจหรือสัญญาเอกชนซึ่งส่วนใหญ่ในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการทำธุรกิจการค้าประเภทใดการประกันภัย การขนส่ง การธนาคารพาณิชย์ การซื้อขาย การทำธุรกิจบริการไม่ว่าการท่องเที่ยว โรงแรม การทำสัญญาจะมีร่างข้อสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ล่วงหน้าเป็นจำนวนมากที่จะใช้กับบุคคลที่จะเข้ามาเป็นคู่สัญญาในภายหลัง ผู้ที่จะเข้ามาเป็นคู่สัญญาในภายหลังจะอยู่ในลักษณะจำยอมต้องรับเอาข้อสัญญานั้นๆ โดยไม่สามารถต่อรองแก้ไข (คาราพร ธีระวัฒน์, 2538, หน้า 36-37) ทั้งนี้เนื่องจากสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอันมาก ระบบการค้าได้เปลี่ยนไประบบการผลิตสินค้าเพื่อมวลชน ผลิตครั้งละจำนวนมากๆ มีการใช้กลยุทธ์การขายเพื่อจูงใจลูกค้าในลักษณะเป็นวิชาการมากขึ้น ลูกค้าหรือผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจหรือผู้ผลิตไม่มีความสัมพันธ์หรือรู้จักกันเหมือนเช่นในอดีต ทำให้สำคัญมีการเอาเรียดเอาเปรียบกันมากขึ้น การตกลงในสัญญาใดๆ มีรายละเอียดและซับซ้อนมากขึ้นทำให้การใช้สัญญาเปลี่ยนไปเป็นสัญญาสำเร็จรูปมากขึ้น โดยผู้ประกอบธุรกิจจะเป็นฝ่ายยกร่างสัญญานั้นในแต่ละธุรกิจที่ผู้ประกอบธุรกิจดำเนินกิจการโดยผู้บริโภคจะไม่ได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาหรือยกร่างสัญญานั้น และยิ่งในปัจจุบันได้มีการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันมากขึ้นสัญญาอิเล็กทรอนิกส์จึงมีความจำเป็นในชีวิตประจำวันมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากธุรกิจการค้าได้มีการพัฒนาไปรวดเร็วเป็นอันมากมีการสร้างระบบหรือวิธีการที่จะตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคให้ได้ความพึงพอใจและสะดวกสบายมากที่สุดด้วยการใช้ระบบการติดต่อระหว่างผู้ประกอบธุรกิจกับผู้บริโภคโดยทางเครือข่ายคอมพิวเตอร์ (Internet) มาใช้ในการให้บริการแก่ผู้บริโภคจึงเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถที่จะอำนวยความสะดวกแก่ผู้บริโภคได้รวดเร็วที่สุด โดยไม่จำเป็นต้องมีการพบกันระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย แต่จะใช้ระบบเครือข่าย

คอมพิวเตอร์มาช่วยทั้งในส่วนการเสนอขายสินค้า การตอบตกลงซื้อขาย การชำระค่าสินค้า การส่งมอบ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องการซื้อขายจะสามารถกระทำโดยใช้ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ได้ทั้งหมด ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยมีพระราชบัญญัติว่าด้วย ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544 บังคับใช้แล้ว ดังนั้นหากมีการทำสัญญาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายดังกล่าว